

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
БАЛАНА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЙОВИЧА**

**на дисертаційну роботу ЯСТРУБСЬКОГО МИХАЙЛА ЯРОСЛАВОВИЧА
«ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Сьогодні система вищої освіти України стоїть на порозі значних змін, оскільки така потреба гостро постала перед державою. Враховуючи можливості мобільності студентів, які мають можливість навчатися за кордоном та успішно її використовують, необхідно вищим навчальним закладам конкурувати не лише між вітчизняними вишами, але і з закордонними. Для успішних змін у системі вищої освіти необхідним є не просто втручання держави, а комплексний, цілеспрямований підхід до державного регулювання діяльності закладів вищої освіти та гармонійного їх розвитку. Недостатньо дослідженими на сьогодні є проблема ролі державного регулювання діяльності закладів вищої освіти, методи аналізування та оцінювання їх діяльності та багато інших питань. Актуальною проблемою є необхідність формування загальної концепції розвитку вищих навчальних закладів, яка б базувалась на успішному досвіді інших країн.

Це все обумовлює однозначну актуальність теми дисертаційної роботи Яструбського М.Я. «Гармонійний розвиток та державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів України».

Тема дисертації повною мірою відповідає пріоритетним напрямам реалізації науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка», серед яких «Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку національного господарства та його суб'єктів в умовах дослідження моделі глобалізації», державний реєстраційний номер 0115U006723, в межах якої автором виконано дослідження інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів, зокрема розроблено модель такого забезпечення, запропоновано концепцію реформування фінансової системи вищої школи в умовах трансформації економіки України, проведено аналіз фінансового забезпечення системи вищої школи України (акт впровадження від 16.05.2018р.); «Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації та євроінтеграції», державний реєстраційний номер 0117U001462, в межах якої виконано дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів. Проведений

огляд дозволив виокремити низку особливостей, які характеризують розвинені і перспективні системи вищої школи світового рівня (акт впровадження від 16.05.2018 р.); «Формування та розвиток систем наукових досліджень у вищих навчальних закладах», державний реєстраційний номер 0117U003812, в межах якої виконано дослідження шляхів розширення спектру освітніх послуг вищих навчальних закладів, зокрема проведено аналіз інноваційних освітніх форм, які дозволяють забезпечити масовість вищої освіти, зробивши її доступною для загалу в результаті здешевлення освітніх послуг, проведено аналіз інвестиційного забезпечення системи вищої школи, пов'язаного з запровадженням електронних форм навчання (акт впровадження від 16.05.2018 р.).

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Ознайомлення зі змістовим наповненням дисертації, автореферату та публікацій автора дає змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності. Це аргументовано підтверджується глибоким і критичним аналізуванням фундаментальних наукових праць з проблем державного регулювання системи вищої школи. Позитивним є й використання в роботі широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема використано методи: графічний метод; індикативні методи (підр. 1.1, 1.2, 3.3, 5.3); статистичний аналіз (підр. 1.2, 1.3, 3.3, 5.3); метод системного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку та державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів (підр. 1.3); обґрунтування системи цілей і завдань концепції гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО (підр. 2.1); узагальнення положень аналізу і оцінки діяльності ЗВО (підр. 3.1), а також при аналізі і оцінці їх діяльності (підр. 3.3); експертний метод (підр. 3.2); методи групування та систематизування (підр. 1.2, 2.2); інтегральний метод (підр. 3.2); метод потенціалів (підр. 3.3); метод структурно-логічного аналізу (підр. 2.3, 3.3, 4.1, 4.3); метод лінійного програмування (підр. 1.2); програмно-цільовий метод; кореляційно-регресійний аналіз (підр. 1.2, 3.2); математичне прогнозування (підр. 5.3).

Здійснено адекватний підбір та аналізування значного масиву законодавчих, нормативно-правових актів України, офіційних матеріалів Державної служби статистики України, мережі Інтернет щодо результатів діяльності закладів вищої освіти; монографій, наукових публікацій щодо реформування галузі вищої школи, формування ефективної системи їх освітньої, наукової та економічної діяльності, позиціонування місця й ролі закладів вищої освіти в соціально-

економічній системі країни, а також спостереження за розвитком діяльності закладів вищої освіти в різних регіонах і напрямках діяльності.

Проведена успішна апробація теоретико-прикладних розробок на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, їх дискусійне обговорення за результатами виступів на наукових семінарах кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», а також результативне впровадження авторських розробок у діяльність вітчизняних вищих навчальних закладів.

Одержані результати дисертаційної роботи вирізняються з-поміж існуючих науковим обґрунтуванням й розробленням теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти України.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 471 сторінку, з них 384 сторінки формує основний текст роботи. Загалом дисертація складається зі вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел із 286 найменувань та 4 додатків.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-прикладні засади розвитку та державного регулювання діяльності ВНЗ України» (с. 45-129) дисертантом визначено сутність і значення розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО (с. 45-72), виокремлено основні чинники, що впливають на розвиток та державне регулювання діяльності ЗВО (с. 72-95), а також вивчено вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку та державного регулювання діяльності ВНЗ (с. 95-126).

У другому розділі дисертаційної роботи «Концепція гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО» (с. 130-192) автором проаналізовано діяльність ЗВО як об'єкт гармонійного розвитку та державного регулювання (с. 130-159), обґрунтовано принципи гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО (с. 160-172), а також визначено закономірності гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО (с. 172-189).

У третьому розділі дисертаційної роботи «Аналізування і оцінювання діяльності ЗВО України та особливості її державного регулювання» (с. 193-277) дисертантом здійснено узагальнення положень аналізування і оцінювання діяльності закладів вищої освіти (с. 193-231), запропоновано інтегральний метод аналізування і оцінювання діяльності ЗВО (с. 231-250). Окрім того, у третьому розділі дисертантом здійснено оцінювання стану закладів вищої освіти (с. 250-272).

У четвертому розділі дисертаційної роботи «Формування механізмів залучення інновацій для гармонійного розвитку діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства» (с. 278-321) автором запропоновано класифікацію інновацій в діяльності ЗВО (с. 278-293), досліджено види механізмів залучення інновацій в діяльності ЗВО (с. 293-312) та розроблено моделі залучення інновацій в діяльності ЗВО (с. 312-318).

У п'ятому розділі дисертаційної роботи «Фінансово-інвестиційне забезпечення державного регулювання діяльності ЗВО» (с. 322-404) дисертантом визначено види фінансово-інвестиційного забезпечення державного регулювання діяльності ЗВО, їх класифікацію і характеристику (с. 322-359). Дисертантом запропоновано державно-приватне партнерство у фінансово-інвестиційному забезпеченні діяльності ЗВО (с. 359-379). Значний науковий інтерес представляє моделювання фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності ЗВО (с. 380-401).

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять такі:

1. В дисертаційній роботі, з метою сприяння взаємодії держави і бізнесу у системі вищої освіти та удосконалення економічних механізмів функціонування закладів вищої освіти, забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців, удосконалено механізми державно-приватного партнерства (с. 69-71, 359-379).

2. З метою створення сприятливих умов і стимулювання поступального розвитку закладів вищої освіти після прийняття відповідних законів автором удосконалено систему чинників зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності закладів вищої освіти, яка забезпечить системний моніторинг та впровадження концепції гармонійного розвитку вищої школи (с. 72-94).

3. Автором в роботі розвинуто систематизацію чинників державного регулювання діяльності закладів вищої освіти за рівнем суттєвості впливу (с. 73-94).

4. Для забезпечення високої ефективності функціонування закладів вищої освіти розроблено концептуальні засади їх розвитку на сонові принципів гармонізації, а також вперше застосовано поняття гармонійного розвитку діяльності закладів вищої освіти (с. 129-171 дисертації; с. 12-15 автореферату).

5. У дисертаційній роботі з метою максимізації ефективності підготовки спеціалістів вперше запропоновано комплекс моделей розвитку закладів вищої освіти, зокрема: модель управління діяльністю закладу вищої освіти та модель розвитку вищих навчальних закладів України в умовах Євроінтеграції, модель підготовки фахівців за спеціальностями (с. 170-172, 269-270, 257-259).

6. Різні етапи та рівні оцінювання діяльності вищих навчальних закладів враховуються у зведеному показнику побудованої автором моделі інтегрального

показника оцінювання діяльності освітнього закладу, а також удосконалено положення з оцінювання діяльності вищих навчальних закладів (с. 193-230).

7. Також розвинуто показники якості підготовки фахівців, до яких автор відносить організування навчального процесу, контролювання освітньої діяльності та наявність ресурсного забезпечення (с. 216-224).

8. Автором розвинуто модель державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів, яка передбачає державну підтримку та розроблення програм перспективного розвитку закладів вищої освіти, автономізацію вищих навчальних закладів, інвестування найпотужніших дослідницьких університетів тощо (с. 264-267).

9. В дисертації виокремлено зовнішні та внутрішні способи залучення інновацій, на основі чого автором розвинуто класифікацію інновацій в діяльності вищих навчальних закладів і механізм їх залучення. До зовнішніх способів залучення інновацій автор включає прямі договори з вітчизняними і іноземними вищими навчальними закладами, договори з комерційними структурами, гранти. До внутрішніх - організаційно-управлінські, технології освітнянської діяльності (с. 278-292).

10. На основі проведених досліджень автором розроблено методи та модель залучення освітніх, наукових та організаційно-управлінських інновацій в вищі навчальні заклади (с. 293-317).

11. Автором наведено групи джерел фінансування закладів вищої освіти: кошти державного і місцевих бюджетів; кошти приватного сектору, громадських організацій і фондів; кошти від економічної діяльності, на основі чого розвинуто класифікацію фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів (с. 321-357).

12. Проведене наукове дослідження дало змогу автору розвинути модель фінансово-інвестиційного забезпечення та використання ресурсів вищих навчальних закладів, до якої автор відносить запровадження податкових пільг, залучення коштів та інших ресурсів (с. 379-390).

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних узагальнень та прикладного інструментарію, застосування яких дасть змогу ефективно здійснювати державне регулювання закладами вищої освіти та забезпечувати їх гармонійний розвиток. Прикладне значення розробок підтверджено їх запровадженням у практичну діяльність вищих навчальних закладів та органів державної влади.

Рекомендації автора використано у діяльності:

1) Адміністрації Президента України (довідка № 025/208 від 21.03.2018 р.) щодо питань формування конкурентних переваг вищих навчальних закладів України в період глобалізації, розроблення концепції гармонійного розвитку та

державного регулювання діяльності ЗВО, формування механізмів залучення інновацій у діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства;

2) Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України (довідка № 282-18 від 26.04.2018 р.) в процесі розроблення проекту інноваційного шляху розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО України із застосуванням методів аналізу і оцінювання діяльності ЗВО, розроблення механізмів залучення інвестиції для гармонійного розвитку діяльності ЗВО в умовах державно-приватного партнерства, залучення інновацій в науковій та освітній діяльності закладу вищої освіти;

3) Львівської обласної Державної Адміністрації (довідка № 5/18-1772/0/2-18/6-10 від 6.03.2018 р.) в процесі розроблення Програми розвитку освіти Львівщини на 2017-2020 рр. щодо запровадження інноваційного шляху розвитку вищої школи, гармонійного шляху розвитку та державного регулювання діяльності ЗВО;

4) Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1283-Н від 21.03.2018 р.) щодо засад розвитку закладів вищої освіти, методів аналізування і оцінювання діяльності ЗВО, які були використані при розробленні внутрішнього положення про оцінювання роботи підрозділів Університету та при опрацюванні стратегії розвитку;

5) Львівського університету бізнесу та права (довідка № 131 від 30.07.2018р.) у впровадженні інновацій в освіті, що сприяє підвищенню якості підготовки студентів і диверсифікації джерел надходжень університету;

6) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 18-4-18 від 24.04.2018 р.) в розробленні стратегії залучення інновацій в діяльності закладу вищої освіти;

7) Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-04-1492 від 08.08.2018 р.) щодо розроблення та вдосконаленні механізмів залучення інновацій у навчальній, науковій та організаційно-управлінській діяльності;

8) Української академії друкарства (довідка № 64-11/77 від 05.02.2018 р.) стосовно розроблення та вдосконалення положень з аналізування й оцінювання діяльності Академії; при вдосконаленні положень перспективної програми розвитку Української академії друкарства;

9) Українського католицького університету (довідка № 5-28-2018 від 24.04.2018 р.) у сфері впровадження інновацій в освіті, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців.

Ключові теоретико-методологічні та методико-прикладні положення дисертаційної роботи були впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» (довідка №67-01-1075 від 07.06.2018 р.) у викладанні курсів: «Державний фінансовий контроль в секторі загального державного управління» та «Облік і звітність в оподаткуванні».

ПОВНОТА ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЯХ

Теоретико-методологічні положення, висновки та методико-практичні рекомендації дисертаційної роботи, що містять визначені елементи наукової новизни, повною мірою знайшли відображення у 41 публікації автора, серед яких: 2 монографії, 24 статті у наукових фахових виданнях України, з них 9 - у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 1 - у виданні, яке включено до наукометричних баз даних, 4 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 9 – тез доповідей на наукових конференціях та 1 стаття, яка додатково відображає результати дисертації. Загальний обсяг публікацій – 35,21 друк. арк., з яких 32,56 друк. арк. належать особисто автору.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають їх авторові Яструбському М.Я. право публічного захисту дисертаційної роботи.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Щодо зауважень та положень дискусійного характеру, то можна вказати на таке:

1. У системі державного регулювання вищої школи в Україні автором наведено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій, яка виділена штрих-пунктиром (с. 64). Автор зазначає, що діяльність Національної ради підпорядкована безпосередньо прем'єр-міністру (с. 63), однак це не відображено на рис. 1.3. З рисунку виходить, що Національна рада, як і засновники вищих навчальних закладів нікому не підпорядковуються, що є дискусійним.

2. На рис. 1.7 «Зміна загального контингенту студентів і студентів ВНЗ III–IV рівня акредитації залежно від демографічної ситуації в Україні» (с. 85) містить некоректне пояснення до осі абсцис.

3. Автором наведено оптимістичний і песимістичний погляд на динаміку впливу економічної ситуації в Україні на стан забезпечення освітньої діяльності (рис. 1.8, 1.9, с. 93). Проте, не зрозуміло чому автор наводить дані у млн. грн. для оптимістичного погляду, а щодо песимістичного погляду у доларах США. Не достатньо обґрунтовано також чому є два погляди на динаміку за минулий період та що саме автор хотів цим показати.

4. Запропонована автором концепція гармонійного розвитку і державного регулювання діяльності ЗВО (рис. 2.7, с. 188), що має на меті запровадження гармонійного шляху розвитку ЗВО як концепції державного регулювання діяльності пов'язане з необхідністю економічних, політичних, соціальних і насамперед світоглядних змін, проте ґрунтується на збалансованості насамперед фінансової, в той час, коли навіть при достатньому фінансуванні, існуючі або нові державні обмеження та нормативна діяльність повністю можуть блокувати діяльність та розвиток ЗВО.

5. В роботі зазначено, що одним із інструментів оцінювання студентами рівня університетського викладання є шкала Лікерта (табл. 3.2, с. 205), однак не наведено результатів використання даної методики.

6. На с. 261 автор наводить рейтинг найпопулярніших спеціальностей України за 2017 р. вступу (табл. 3.14) та перелік спеціальностей за кількістю бюджетних місць за 2016 р. вступу (рис. 3.6). Доцільно було б наводити дані за один період для більш об'єктивного порівняння.

7. У дисертації наведено методику рейтингування науково-педагогічних працівників в Національному університеті «Львівська політехніка» (с. 239-241) та кафедр (с. 241-244), однак не наведено переваг та недоліків такої методики, не зазначено чи доцільно було б використовувати її усіма вищими навчальними закладами України.

Загалом, вищезазначені зауваження жодним чином не применшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВИМОГАМ МОН УКРАЇНИ

Дисертація Яструбського М.Я. є завершеною науково-дослідною роботою що виконана самостійно автором на високому науково-теоретичному рівні. Дисертація написана українською мовою та оформлена відповідно до положень, норм і правил Міністерства освіти і науки України.

Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним Міністерством освіти і науки України вимогам. В авторефераті відображено ключові результати дисертаційної роботи та основні наукові здобутки автора. Зміст автореферату є ідентичним змісту основних положень дисертаційної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Дисертаційна робота Яструбського М.Я. «Гармонійний розвиток та державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів України» виконана на високому науково-теоретичному рівні, а одержані автором в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну і практичну цінність. У дисертаційній роботі розв'язана актуальна наукова проблема щодо наукового обґрунтування й розроблення теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад гармонійного розвитку та державного регулювання діяльності закладів вищої освіти України. Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема, пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями.

Усе вищевикладене дає можливість зробити висновок про те, що автор дисертаційної роботи Яструбський Михайло Ярославович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
професор, кафедри адміністративного
менеджменту та проблем ринку
Одеського національного політехнічного
університету

О.С. Балан

Підпис д.е.н., проф. О.С. Балана засвідчую:
Вчений секретар Одеського національного
політехнічного університету

В.І. Шевчук